

EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİ ENVANTERİNİN 60–72 AYLIK ÇOCUKLARIN ANNE VE BABALARINA UYARLANMASI¹

Murat BARTAN

Arş.Grv. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Fatma TEZEL ŞAHİN

Doç.Dr. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi

ÖZET:Bu çalışma, 5-6 yaş çocukların ebeveynlerinin birbirleri ve çocukları ile olan ilişkisini değerlendirmek üzere geliştirilmiş olan “Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri-EÇİE (Parents-Children Relationship Inventory [PCRI])”ni Türk ebeveynlerine uyarlamak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklemi, Kütahya İl merkezinde bulunan anaokulları ile resmi ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 60-72 aylık çocukların 780 anne ve babası oluşturmuştur. Verilerin analizinde, ilk aşamada Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri (EÇİE)’nin kapsam geçerliği yönünden dokuz uzman görüşüne başvurulmuştur. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri (EÇİE)’nin orijinal faktöriyel yapısının Türk örnekleminde geçerliliğini test etmek amacıyla açılımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizine başvurulmuştur. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri (EÇİE)’nin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ve McDonald güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Tüm faktörler için güvenilirlik katsayısı 0.70’den büyük olduğu görülmüştür. Yapılan analizler sonucunda, 7 alt boyutlu 41 maddelik haliyle orijinal formuyla faktöriyel geçerliğinin sağladığı ve ebeveyn çocuk ilişkisi yapısını tanımladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, ilişki, geçerlilik, güvenilirlik

185

THE ADAPTATION OF PARENTS-CHILDREN RELATIONSHIP INVENTORY TO THE MOTHERS AND FATHERS OF 60-72 MONTHS OLD CHILDREN IN KÜTAHYA

ABSTRACT:The present study was carried out to adapt “Parents-Children Relationship Inventory (PCRI)” which was developed to evaluate the relations of the parents with 5-6-year old children with each other and with their children to Turkish parents. Descriptive survey model was used in the study. The study group was composed of 780 parents who have 5 or 6 year old children attending the preschools or kindergarten classes in primary schools. For the analysis of the data, nine experts were consulted about the concept validity. To test the validity of the original factorial structure of parent-children relationship inventory in the Turkish study group, exploratory factor analysis and confirmative factor analysis were done. To find out the reliability of the PCRI, Cronbach Alpha reliability coefficient and Mc Donald reliability coefficient were calculated. It is found that reliability is higher than .70 for each of the factors. At the end of analyzes made; the PCRI which is origin 7 subtitle and 41 items, at satisfied factorial validity and at also identified structure of parent-child relationship.

Key Words: Parent, relationship, validity, reliability

GİRİŞ

Toplumlar ekonomik düzen, yönetim, dinsel tutum, gelenek-görenek gibi birçok konularda farklılık göstermektedirler. Bu farklılıklara rağmen toplumların evrensel olarak kabul ettikleri konu aile konusudur, ailenin temel bireyleridir. Aile, tarih boyunca bütün toplumlar tarafından vazgeçilmez olarak kabul gören ve ortak değer olarak benimsenen bir kurumdur (Ozankaya, 1991: 357, Güler ve Ulutak, 1992: 51). Aile; bireylerin doğumdan önce ve ilk gelişim özellikleri gösterdiği andan ömrünün sonuna kadar etkisini sürdüren bir kurumdur. Aile çocukların

¹ Bu çalışma Doç. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN danışmanlığında yürütülen Murat BARTAN’ın "Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanterinin 60–72 Aylık Çocukların Anne Ve Babalarına Uyarlanması(Kütahya Örnekleminde)" isimli yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

kişisel, sosyal uyumunun olumlu ya da olumsuz yönden şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Tezel-Şahin, 2003: 459).

En geniş tanımıyla aile, bünyesinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve en önemli şekilde ortaya çıktığı, bazı kurullarla cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşlerin kendileri ve çocukları ile aralarındaki sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yaptıkları ekonomik etkinliklerle buldukları toplumun yapısına göre belli bir ölçüde yer aldıkları toplumsal bir yapı olarak tanımlanır (Ozankaya, 1991: 357).

Çağımızdaki sanayileşme ve toplumdaki hızlı değişim ve kentleşme aile yapısında hızlı değişikliklere neden olmuştur. Aileler geniş aile tipinden daha çekirdek aileye doğru küçülmüştür (Arcus, 1995:336 Özdemir, 2007: 191, Çağdaş, 2009: 36). Aile sistemindeki bu değişimler eşler arasındaki ilişkileri ve çocuk yetiştirmedeki yöntemleri de etkilemiştir (Özgüven, 2001: 86).

Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin sağlıklı olması için başta eşler arası ilişkinin sağlıklı olması gerekmektedir. Aile içinde eşler arası iletişim çocuğu, çocukla anne arasındaki iletişim babayı, çocukla baba arasındaki iletişim de anneyi etkilemektedir. Anne baba arasındaki sağlıklı ve sıcak ilişkiler çocuklarına yansiyacaktır. Anne ve babanın çocuklarına karşı sergileyecekleri demokratik tutum ve davranışlar ise çocuklarıyla sağlıklı ve etkili bir iletişim kurmalarını sağlayacaktır (Akyol, 2003:10-11, Çağdaş, 2003: 40-41). Çocuklar, gelecekteki yaşantılarında gösterecekleri işbirliği ve sosyal ilişkilere ait davranışları anne babaları ile etkileşimleri ve onların gözlemledikleri davranışları sonucu kazanırlar. Anne ve babasıyla sağlıklı iletişimi olan çocuklar, karşılaşacakları sorunları sirtüştürmeye girmeden çözme yolunu seçmektedirler (Çağdaş, 2003:42-43).

Türkiye’ de okulöncesi dönemi çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerini ölçen araçların eksikliği nedeniyle bu alanda ölçme araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırma; bu ihtiyacı karşılaması ve alana katkı sağlaması yönüyle önemli olduğu kadar aynı zamanda, aile içi ilişkileri hem eşlerin birbirleri ile hem de anne babanın okulöncesi eğitimi alan 60-72 aylık çocukları ile olan ilişkisini belirlemesi açısından önemlidir. Bu araştırma 5-6 yaş çocukların ebeveynlerinin birbirleri ve çocukları ile olan ilişkisini değerlendirmek üzere geliştirilmiş olan "Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri"ni Türk ebeveynlerine uyarlamak amacıyla planlanmıştır.

186

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş çocukların ebeveynlerinin birbirleri ve çocukları ile olan ilişkisini değerlendirmek üzere Gerard (1994) tarafından geliştirilen "Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri(Parents-Children Relationship Inventory-PCRI)"nin Türk ebeveynlerine uyarlanması amacıyla yapılan bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2002: 77). Tarama modeli, davranış bilimi ve disiplinlerine daha uygun düşmektedir(Kaptan, 1999: 60).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Kütahya İl merkezinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel anaokulları ile resmi ilköğretim okullarının anasınıflarına devam eden 5-6 yaş çocuklarının anne ve babası oluşturmuştur. Örneklem okul öncesi eğitimi alan çocukların 450 anne 330 babası olmak üzere toplam 780 anne ve babadan oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak; anne baba ve çocuk hakkında bilgi içeren "Genel Bilgi Formu", anne-babaların sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek için "Sosyo-Ekonomik Düzeyi Belirleyici Ölçek" ve anne babalara uygulanmak üzere "Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri" kullanılmıştır. Orijinal adı Parent-Child Relationship Inventory (PCRI) olan ve Gerard (1994) tarafından geliştirilen likert tipi bu ölçek; ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin boyutlarını ölçen 78 maddeden oluşmaktadır. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri toplamda yedi alt faktörden oluşmaktadır.

"Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri"nin alt faktörleri şunlardır;

Ebeveyn Desteği: (Destek) Ebeveyn Desteği faktörü 9 maddeden oluşmaktadır. Anne babaların ebeveyn olarak aldığı pratik yardım ve duygusal desteği ölçer.

Ebeveynlikten Tatmin Olma: (Memnuniyet) Ebeveynlikten tatmin olma faktörü 10 maddeden oluşmaktadır.

Sınır Koyma: (Disiplin) Sınır koyma faktörü 12 maddeden oluşmaktadır. Ebeveynin disiplin tekniğinin karakterini ve etkililiğini ölçer.

Özerklik: Özerklik faktörü 10 maddeden oluşmaktadır ve deneğin çocuğunu bağımsız bırakması durumunu ölçmeyi amaçlayan maddelerden meydana gelmektedir.

Rol Oryantasyonu: (Rol) Bu faktör 9 maddeden oluşmaktadır. Maddeler ebeveynler arasında iki farklı durumu ölçmeyi amaçlamıştır.

Katılım: Katılım faktörü 14 maddeden oluşur ve deneğin çocuğunun arkasından neler yaptığıyla ilgilendiğini ve onun hareketlerine göz kulak olduğunu gösterir.

İletişim: Bu faktör 9 maddeden oluşmaktadır. İletişim ölçeği ebeveynlerin çocuklarıyla ne kadar iyi iletişim kurdukları konusunda ebeveynlerin farkındalıklarını temsil eder

Güvenilirlik Soruları: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanterinin güvenilirliğini tespit amaçlı 5 madde bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması

Öğretmenlerin yardımıyla okulda veli toplantıları düzenlenerek araştırmacı tarafından anne babalara ölçeklerin uygulanma amacı, nasıl doldurulacağı konusunda bilgi verilmiş ve uygulama yapılmıştır. Toplantılara katılmayan anne babalara ise çocukların geliş gidiş saatlerinde bire bir görüşülerek ölçek uygulanmıştır.

"Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri"ni Türkçe'ye Uyarlama Çalışmaları

Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri'ni Kütahya örnekleminde Türk çocuklarının anne babalarına uyarlanması çalışması ile ilgili olarak ilk aşamada Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri, üç İngilizce dil uzmanı tarafından İngilizce'den Türkçe'ye ve üç İngilizce dil uzmanı tarafından da Türkçe'den tekrar İngilizce'ye çevrilmiştir. Orijinal İngilizce formu ile çevrilen İngilizce formu arasında anlamsal farklılık olup olmadığına bakılmıştır. Türkçe'ye çevrilen araç, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü hocaları tarafından anlam ve imla yönünden değerlendirilmiş ve her iki dili çok iyi bilen bir uzman tarafından yeniden incelenmiş ve uzman önerileri doğrultusunda tekrar düzenlenmiştir.

"Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri" ile ilgili Uzman Görüşlerinin Alınması

"Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri"nin kapsam geçerliğine bakılmıştır. Kapsam geçerliği için ölçek; dört profesör, bir doçent ve dört yardımcı doçent toplam dokuz uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlara verilen formda maddeleri uygun, uygun değil ve düzeltilmeli şeklinde işaretlemeleri ve gerekli gördükleri maddeleri düzeltmeleri istenmiştir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda;

Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri'nde 'Memnuniyet' faktörü içinde bulunan 3. madde '*Çocuk sahibi olmaktan diğer anne babaların memnun olduğu kadar memnunum*' ile 19. madde '*Çoğu kez çocuk yetiştirmenin ödülleri ne olduğunu merak ediyorum*' maddelerinin ölçekten çıkartılmasına karar verilmiştir. 'Katılım' faktörü içinde bulunan 14. madde '*Ebeveyn olmak bana çok doğal geliyor*' ile 16. madde '*Çocuğumu olduğu gibi seviyorum*' maddeleri ölçekten çıkartılmıştır. 'Özerklik' faktörü içinde bulunan 32. madde '*Ebeveynler kendilerinin asla sahip olmadığı şeyleri çocuklarına vermeler*' ile 50. madde '*Ergenlik dönemindeki çocuklar kendi başarılarına karar verecek kadar büyük değiller*' maddeleri toplamda 6 madde uzman görüşü doğrultusunda hem kapsam geçerliğini ölçmeyeceği hem 5-6 yaş çocuklarına uygun olmadığı belirlenerek ölçekten çıkartılmıştır. Buna göre okul öncesi eğitimine devam eden

çocukların anne babası için "Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri"nin kalan tüm maddelerinin uygun olduğuna karar verilerek toplam 72 maddeden oluşan ölçek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Okul Öncesi Çocuklarının Anne Babaları "Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri"nin Ön Uygulaması

Ölçeğin anlaşılabilirliği ve süre ile ilgili geri bildirim almak için örnekleme alınan 20 okuldan birinin anasınıfına giden 50 çocuğun anne babasına , araştırmacı tarafından ön uygulama yapılmıştır. İstatistiksel analizler sonucu ölçeğin anlaşılabilirliği ve süresi ile ilgili bir soruna rastlanmadığı için ön uygulama kapsamına alınan çocukların anne babaları da örnekleme dahil edilmiştir. Daha sonra Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri ön uygulama yapılan okulun anasınıfı dışında kalan okullardaki anasınıfına devam eden çocukların anne babalarına uygulanmıştır.

BULGULAR ve YORUMLAR

Araştırmaya katılan örneklem grubunun demografik bilgileri incelendiğinde; ebeveynlerin %57,7'sini anneler, %42,3'ünü babalar oluşturmaktadır. Anne babaların %51,7'sinin orta sosyo-ekonomik düzeyde, %25,4'nün alt sosyo-ekonomik düzeyde ve %22,9'nun ise üst sosyo-ekonomik düzeyde olduğu belirlenmiştir. Annelerin %37,8'i 31-35 yaş grubunda, %35,8'i 26-30 yaş grubunda, %13,1'i 36-40 yaş grubunda, babaların ise %33,9'u 31-35 yaş grubunda, %29,1'i 36-40 yaş grubunda, 16,7'si 26-30 yaş grubunda, %14,2'si 41-45 yaş grubundadır. Araştırmaya katılan annelerin %34,4'ü ilkökul mezunu, %30,0'u lise mezunu, %23,8'i üniversite mezunu, babaların ise %34,2'si lise mezunu, %30,3'ü üniversite mezunu, %17,3'ü ilkökul mezundur. Ebeveynlerin meslekleri incelendiğinde, annelerin % 75,7 sinin çalışmadığı, % 14,1'nin işçi olarak çalıştığı, %5,6'sının serbest bir meslekte çalıştığı, % 4,2'sinin memur olarak çalıştığı babaların ise %52,4'nün işçi olarak çalıştığı, % 19,3'nün memur olarak çalıştığı, %18,6'sının serbest bir meslekte çalıştığı, %6,9'nun çalışmadığı görülmüştür. Araştırmaya alınan ebeveynlerin çocuklarının, %51,0'i erkek, %49,0'u kız çocuğudur. %79,2'i 6 yaşında, %20,8'i 5 yaşındadır. Çocukların %58,5'i ilk çocuk, %34,9'u ikinci çocuk, %6,6'ı üçüncü çocuk ve üstüdür.

188

Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri(EÇİE)'nin Açımlayıcı Ve Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Açımlayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliğini saptamak amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonucunda oluşan faktör yapılarının EÇİE ile eşleşmediği, ayrıca oluşan faktör yapılarının isimlendirilemediği görülmüştür. Bu nedenle ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmasına karar verilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Doğrulayıcı faktör analizi 6 madde uzman görüşüne göre çıkartıldıktan sonra ve 5 madde de güvenilirlik maddeleri olmaları sebebiyle analizlere alınmamıştır. Toplam 68 madde ve 7 faktörden oluşan teorik yapının ampirik yapıyla uyuşup uyuşmadığını tespit etmek amacıyla; ilk olarak modele hiçbir sınırlama yapılmadan ve yeni bağlantılar eklenmeden, modelin uyum istatistikleri ve modifikasyon indeksi sonuçları incelenmiştir.

EÇİE'nin düzeltilmemiş birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre hiçbir düzeltme yapılmadan elde edilen uyum indekslerinin [$(\chi^2$ (df=2123, N = 780) =11792.41, p<.000,) RMSEA= 0.076, S-RMR = 0.083, RMR=0.060>0.05; GFI =0.69, AGFI = 0.67, CFI =0.69, NNFI= 0.68, NFI= 0.65<.90;] veri-model uyumu için yeterli olmadığı görülmüştür. Ayrıca χ^2 /df oranının üçten fazla olması da bu bulguyu doğrulamaktadır. Bu nedenle sınanan faktör yapısının ampirik verilerle daha iyi uyum sağlaması için modifikasyon indeksleri değerlendirilmiştir. Modifikasyon indeksleri sabit bir parametrenin serbest bırakılması sonucunda χ^2 değerinde elde edilecek azalmalarla modelin uyum indekslerinin iyileşmesi için kullanılmaktadır(Sümer,2000).

Tablo-1

Ki-Kare Düşüşüne Sebep Olan Madde Modifikasyon İndeksleri

Madde	Destek	Memnuniyet	Katılım	Faktörler			Rol
				İletişim	Disiplin	Özerklik	
2		11.3				14.2	
5	-	12.0	-	41.9	29.1	64.3	21.3
8		16.2	48.8	79.2	26.2	-	18.6
9		13.7					8.4
15	22.3	13.6	12.5	27.2			
17				13.3	53.4	26.3	17.9
22				23.6	10.7	8.7	
23		23.2	18.0		17.4	19.3	
33				37.9			
35				131.9	46.5	50.9	13.5
36				41.3	55.2	9.8	9.6
42		8.9		56.6	35.4		
44	9.4	20.1	45.3	63.0		30.0	
45	16.7		113.4	103.6	17.6		21.2
48			43.4	81.3	11.1		8.9
56			28.3	11.1		31.4	12.6
57			24.0		28.3	26.8	16.2
58				39.7	58.5	34.1	8.9
61		27.0	13.0		28.8	24.9	
65		16.0		11.0	19.9	12.7	
66			8.3			17.3	14.3
68	16.4	23.8	57.2	90.2		32.6	
71			80.2	78.4	23.7		11.8
72				14.0			
74				47.7			
				24.3	29.0	9.4	

Tablo 1 incelendiğinde, EÇİE'nin tüm maddeler ve faktörler arasında düşüşe sebep olan madde modifikasyon indekslerinin değerlendirilmesi sonucunda en sık geçen düzeltmelerin “2, 5, 8, 9, 15, 17, 22, 23, 33, 35, 36, 42, 44, 45, 48, 56, 57, 58, 61,65, 66, 68,71, 72, 74 ve75.” maddelerde olduğu, bu maddelerin birden fazla faktörde yer aldığı, bu maddelerin ölçekten çıkarılması gerektiği görülmüştür. Bu nedenle ilgili maddeler EÇİE’ den çıkarılarak model tekrar test edilmiştir.

Tablo 2

EÇİE İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları Ve *t* Değerleri

Alt Faktörler	Maddeler	λ	<i>t</i>	R^2
Destek	6	0.48	9.85	0.23
	12	0.49	10.13	0.24
	13	0.43	8.84	0.19
	29	0.44	9.10	0.20
	34	0.41	8.44	0.17
Memnuniyet	7	0.30	6.15	0.08
	24	0.62	13.77	0.38
	27	0.59	13.13	0.35
	55	0.58	12.69	0.33
	67	0.59	13.08	0.35
İletişim	1	0.51	10.46	0.26
	11	0.37	7.45	0.14
	20	0.36	7.21	0.13
	28	0.38	7.56	0.14
	39	0.41	8.20	0.17
	46	0.69	14.25	0.48
	62	0.27	5.30	0.07
Katılım	41	0.17	3.57	0.02
	53	0.48	10.87	0.23
	60	0.59	13.69	0.35
	63	0.56	12.86	0.31
	64	0.62	14.44	0.38
Disiplin	77	0.57	13.01	0.32
	4	0.56	12.69	0.31
	10	0.41	8.87	0.16
	21	0.50	11.10	0.25
	26	0.49	10.93	0.24
	31	0.29	6.16	0.08
	40	0.52	11.75	0.27
54	0.32	6.90	0.10	
Özerklik	70	0.53	11.97	0.28
	25	0.15	3.03	0.22
	38	0.38	7.73	0.14
	51	0.38	7.89	0.15
	59	0.44	9.10	0.20
Rol	76	0.44	8.95	0.19
	49	0.71	15.49	0.51
	52	0.55	11.67	0.30
	69	0.65	14.11	0.42
	73	0.27	5.49	0.07
	78	0.47	9.92	0.22

Ölçekten çıkarılması gereken maddelerin çıkarılması ve gerekli düzeltmelerin yapılmasının ardından tespit edilen indekslerin [χ^2 (df=758, N = 780) =1682.88, p<.000,) RMSEA= .048, S-RMR = 0.055, RMR=0.042<0.05; GFI =87, IFI=0.90, AGFI = 0.85, CFI =0.90, NNFI= 0.90, NFI= 0.83 \geq .90;] veri-model uyumu için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uyum indekslerinde NFI'nın yeterli sonucu ulaşılamamıştır ancak NFI uyum indeksinin örneklem büyüklüğünden etkilendiği belirtilmektedir ve bu nedenle büyük örneklerde NNFI uyum indeksleri geliştirilmiştir (Yılmaz ve Çelik, 2009:43). Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri'nin büyük örnekleme uygulanması nedeniyle NNFI uyum indeksi dikkate alınmıştır.

Tablo 2 incelendiğinde Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri'ne ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayıları ve *t* değerlerine göre her bir maddenin kendi boyutuyla ilişkili olup olmadığını gösteren *t* değerlerinin ölçüt değeri olarak alınan 1.96'nın üzerinde olduğu ve bu duruma bağlı olarak her bir maddenin kendi boyutuyla anlamlı ilişki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca standardize regresyon katsayılarının da .15 ile .71 arasında değiştiği görülmektedir. Buna göre birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi *t* değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve 7 faktörlü yapıyı desteklediği görülmektedir.

Yapılan işlemler sonucunda modelin birbirinden bağımsız fakat birbirleriyle ilişkili birer temel bileşen olan “Destek (5), Memnuniyet (5), Katılım (6), İletişim (7), Disiplin (8), Özerk(5) ve Rol (5)” değişkenleri tespit edilmiştir. Fakat henüz 7 faktörün EÇİE açıklayıp açıklamadığı bilinmemektedir. Yurdugül ve Aşkar (2008) tarafından yapılan çalışma sonucunda; maddeler görgül olarak birinci sıralı faktör modelinde belirli alt faktörler altında toplansalar bile, bu alt faktörlerden bazılarının ölçülmek istenen genel yapı ile ilişkili olmayabileceği görülmüştür. Bu nedenle DFA çalışmalarında ikinci sıralı doğrulayıcı faktör analizi çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

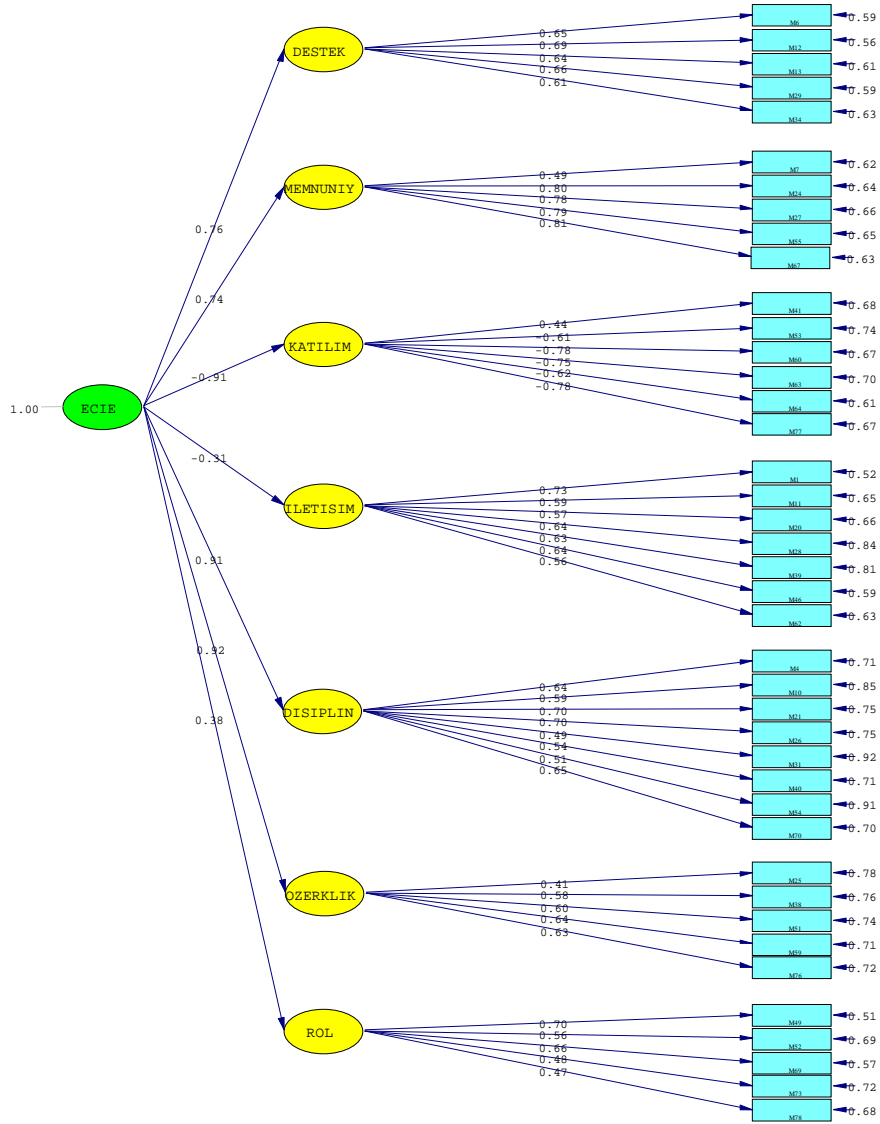
EÇİE 'nin alt faktörlerinin genel yapıyla ilişkili olup olmadığını belirlemek, faktöriyel geçerliğini ortaya koymak ve anne baba çocuk ilişkisinin yapısını tanımlamak amacıyla ikinci sıralı doğrulayıcı faktör çözümlemesine başvurulmuştur. Elde edilen bulgular tablo 3 ve diyagramda verilmiştir.

Tablo 3

İkinci Düzey EÇİE İlişkin Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları Ve t Değerleri

Alt Faktörler	Maddeler	λ	t	R^2
Destek	6	0.65	7.22	0.21
	12	0.69	7.56	0.24
	13	0.64	7.08	0.19
	29	0.66	7.24	0.21
	34	0.61	6.79	0.17
Memnuniyet	7	0.49	5.63	0.08
	24	0.80	10.71	0.36
	27	0.78	10.45	0.34
	55	0.79	10.60	0.35
	67	0.81	10.82	0.37
İletişim	1	0.73	10.33	0.28
	11	0.59	7.48	0.15
	20	0.57	7.19	0.14
	28	0.64	7.82	0.16
	39	0.63	8.43	0.19
	46	0.64	12.37	0.41
	62	0.56	5.02	0.06
Katılım	41	0.44	2.70	0.020
	53	0.61	5.94	0.26
	60	-0.78	6.12	0.33
	63	-0.75	6.05	0.30
	64	-0.62	6.22	0.39
Disiplin	77	-0.78	6.12	0.33
	4	0.64	5.76	0.29
	10	0.59	5.20	0.15
	21	0.70	5.66	0.25
	26	0.70	5.65	0.25
	31	0.49	4.52	0.08
	40	0.54	5.77	0.29
	54	0.51	4.65	0.09
70	0.65	5.79	0.30	
Özerklik	25	0.41	2.75	0.11
	38	0.58	2.86	0.14
	51	0.60	2.87	0.16
	59	0.64	2.89	0.19
	76	0.63	2.89	0.18
Rol	49	0.70	14.39	0.49
	52	0.56	11.59	0.31
	69	0.66	13.57	0.43
	73	0.48	5.52	0.07
	78	0.47	9.61	0.22

EÇİE' nin İkinci Düzey İndirgenmiş Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Chi-Square=1825.55, df=772, P-value=0.00000, RMSEA=0.050

Diyagrama göre EÇİE' nin ikinci düzey indirgenmiş doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen indekslerden [$(\chi^2$ (df=772 N = 780) =1825.55, p<.000,) RMSEA= 0.050, S-RMR = 0.058, RMR=0.044<0.05; GFI =0.86, IFI=0.90,

AGFI = 0.85, CFI =0.91, NNFI= 0.90, ≥ 90]; veri-model uyumu için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca χ^2/df oranının üçten az olması da bu bulguyu doğrulamaktadır.

Tablo 3'e göre her bir maddenin kendi boyutuyla ilişkili olup olmadığını gösteren t değerlerinin ölçüt değeri olarak alınan 1.96'nın üzerinde olduğu ve bu duruma bağlı olarak her bir maddenin kendi boyutuyla anlamlı ilişki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca standardize regresyon katsayılarının da .14 ile .70 arasında değiştiği görülmektedir. Buna göre ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi t değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve 7 faktörlü yapıyı desteklediği görülmektedir.

Buradan EÇİE'nin 7 alt boyutlu 41 maddelik haliyle faktöriyel geçerliliğinin olduğu ve ebeveyn çocuk ilişkisi yapısını tanımladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4

Alt Faktörler İle Genel Yapı Arasındaki Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları

	DES	MEM	KAT	İLET	DİSİ	ÖZE	ROL	EÇİE
DES	1.00							
MEM	0,56	1,00						
KAT	-0,69	-0,67	1,00					
İLET	-0,24	-0,23	0,28	1,00				
DİSİ	0,69	0,67	-0,88	-0,29	1,00			
ÖZE	0,70	0,67	-0,83	-0,29	0,83	1,00		
ROL	0,29	0,28	-0,35	-0,12	0,35	0,35	1,00	
EÇİE	0,76	0,74	-0,91	-0,31	0,91	0,92	0,38	1,00

P ≤ 0,01

Tablo 4 incelendiğinde anne babaların çocuklarıyla olan ilişkisi üzerindeki en etkili boyutun; “Özerklik faktörü” ($\xi=0,92$) olduğu görülmüştür. Bu faktör ebeveyn çocuk ilişkisini en iyi temsil eden faktör olarak görülmektedir. Bu faktörleri sırasıyla “Katılım faktörü” ile “Disiplin faktörü” ($\xi=0,91$) daha sonra “Destek faktörü” ($\xi=0,76$), “Memnuniyet faktörü” ($\xi=0,74$), “Rol faktörü” ($\xi=0,38$) alt boyutlarının takip ettiği görülmektedir. Genel yapı üzerinde en az etkiye sahip olan alt boyut ise “iletişim faktörü” ($\xi=-0,31$) olduğu görülmektedir.

Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri'nin Güvenirlik Analizine İlişkin Bulgular

“Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri(EÇİE)”nin güvenirliliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alfa güvenirlilik istatistiği yapılmıştır. Yapılan istatistiklere göre ölçeğin tamamının Cronbach Alfa değeri .82 olarak belirlenmiştir. Tezbaşaran (1997: 47), likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek bir güvenirlilik katsayısının olabildiğince 1'e yakın olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu sonuçlara göre ölçeğin güvenirliliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilmektedir.

Maddelere ilişkin standartlaştırılmamış faktör yük değerleri ve özgül varyansların farklılaştığı ölçmeler ise konjenerik ölçmeler olarak tanımlanmakta ve konjenerik ölçmelerde α katsayısına oranla McDonald tarafından geliştirilen ω katsayısı daha fazla tercih edilmektedir. Çünkü McDonald tarafından geliştirilen ω katsayısı özellikle konjenerik ölçmeler için tasarlanmıştır ve standartlaştırılmamış faktör analizi terimleri ile ifade edilmektedir. McDonald'ın ω katsayısı aynı zamanda “yapısal güvenirlilik” (construct reliability) olarak adlandırılır ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemiyle elde edilir. (Akt: Yurdugül, 2006:29)

EÇİE'yi oluşturan alt ölçeklerin güvenirlilik katsayıları McDonald iç tutarlılık katsayısı kullanılarak hesaplanmış elde edilen sonuçlar “destek faktörü” için 0.779, “memnuniyet faktörü” için 0.807, “katılım faktörü” için 0.795,

“iletişim faktörü ” için 0.807, “disiplin faktörü ” için 0.786, “özerklik faktörü ” için 0.702 ve “rol faktörü ” için 0.719 bulunmuştur. Bütün ω katsayılarının .70’den büyük olması EÇİE’ni oluşturan alt ölçeklerin güvenirlik katsayılarının yeterli olduğu sonucuna ulaşılmasını sağlamıştır.

Ölçeğin yapı geçerliği sonucu kalan 41 madde ile güvenirlik çalışması yapılmıştır. Güvenirlik testi için ölçeğin test toplam puanlarına göre oluşturulan alt %27 ve üst %27 ‘lik grupların madde ortalama puanları arasındaki farkların anlamlılığı için t testi sonuçlarına, madde toplam korelasyonu kullanılarak test maddelerinin birbirleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır.

Tablo 5

Madde Analizi ve Madde Toplam Korelasyon Sonuçları

Madde	t-testi (alt%27üst%27)	Madde Toplam Korelasyonu	Madde	t-testi (alt%27üst%27)	Madde Toplam Korelasyonu
M-1	3,882	,3351	M-40	-10,701	,4101
M-4	-12,710	,4413	M-41	-10,225	,3136
M-6	-12,177	,3652	M-46	-1,046	,3199
M-7	-6,387	,1977	M-49	-11,199	,3042
M-10	-8,439	,2814	M-51	-7,034	,2610
M-11	1,284	,1935	M-52	-9,448	,3139
M-12	-11,509	,3828	M-53	-9,225	,3236
M-13	-8,702	,3197	M-54	-8,767	,3006
M-20	3,699	,2150	M-55	-12,387	,4276
M-21	-10,633	,4068	M-59	-12,489	,3894
M-24	-8,021	,3638	M-60	-14,428	,4116
M-25	-2,976	,1350	M-62	-1,863	,3266
M-26	-10,012	,3766	M-63	-10,262	,3536
M-27	-9,875	,3743	M-64	-11,225	,4594
M-28	-3,814	,2469	M-67	-9,326	,3950
M-29	-11,581	,3282	M-69	-10,948	,2644
M-31	-7,652	,2530	M-70	-13,920	,4429
M-34	-9,417	,3154	M-73	-4,978	,1507
M-38	-8,085	,3004	M-76	-10,174	,3579
M-34	-9,417	,3154	M-77	-13,441	,4439
M-39	-3,364	-,3138	M-78	-9,654	,2447

¹n=420 ²n1=n2=210 sd: 419 *** p<.001

Tablo 5’e göre ölçekteki maddelerin madde toplam korelasyonu değerleri .13 ile .44 arasında değişmektedir. Üst %27 ile alt %27’lik grubun puanları arasında yapılan t testi sonuçları tüm maddeler için anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Bu durum “Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri”nin her bir maddesinin aile içi ilişkilerin boyutlarını ayırt edecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Test tekrar test tekniği, güvenirliğin zamana göre değişmezlik

ölçütünü ortaya koymak için yapılır. Zamana göre değişmezlik ölçütü herhangi bir şeyin aynı(benzer) koşullar altında ve belli bir zaman aralığı ile ölçümler sonucu elde edilen veri grupları arasındaki ilişkidir (Karasar, 2000).

Tablo 6

Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri'nin Alt Faktörlerinin Test Tekrar Test Yöntemi Korelasyon Katsayıları

Alt Faktörler	R
Destek	0.89
Memnun	0.90
Katılım	0.86
İletişim	0.84
Disiplin	0.88
Özerk	0.87
Rol	0.84

Tablo 6'da görüldüğü gibi ölçeğin test tekrar test yöntemi ile elde edilen korelasyon puanları Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri(EÇİE)'nin test tekrar test yöntemi ile elde edilen korelasyon puanları Destek faktörü için 0.89, Memnuniyet faktörü için .90, Katılım faktörü için 0.86, İletişim faktörü için 0.84, Disiplin faktörü için 0.88, Özerklik faktörü için 0.87 ve Rol faktörü için 0.84 arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuç ölçeğin kararlı sonuçlar verdiğini göstermektedir.

196

Sosyo-ekonomik düzeylerin faktörler toplam puanları ile karşılaştırılması Manova sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 7

Sosyo Ekonomik Düzeylerin Alt Faktörler Toplam Puanları İle Karşılaştırılması

Alt Faktörler	Değişken	n	x	S	sd	F	p
Destek	Alt Sed	198	13,0101	2,54501	2- 777	266,641	,000
	Orta Sed	403	16,0000	2,12776			
	Üst Sed	179	18,4804	2,42492			
Memnuniyet	Alt Sed	198	17,8485	3,56908	2- 777	138,811	,000
	Orta Sed	403	20,2407	2,29300			
	Üst Sed	179	22,2067	1,55670			
Katılım	Alt Sed	198	13,3081	2,66030	2- 777	182,897	,000
	Orta Sed	403	15,3648	2,11332			
	Üst Sed	179	17,7318	2,00999			
İletişim	Alt Sed	198	15,1263	3,35984	2- 777	5,853	,003
	Orta Sed	403	15,9901	3,10511			
	Üst Sed	179	15,3073	3,29120			
Disiplin	Alt Sed	198	20,8485	3,52760	2- 777	327,312	,000
	Orta Sed	403	25,0918	2,82649			
	Üst Sed	179	28,8212	2,88183			
Özerklik	Alt Sed	198	12,6061	2,44874	2- 777	143,200	,000
	Orta Sed	403	14,3102	1,65886			
	Üst Sed	179	16,0335	1,99972			
Rol	Alt Sed	198	10,8737	2,60402	2- 777	123,977	,000
	Orta Sed	403	13,1787	2,68640			
	Üst Sed	179	15,2067	2,73487			

Tablo 7 incelendiğinde, Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri(EÇİE)'nin tüm faktörlerinin araştırmaya katılan anne babaların alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeylerine göre anlamlı farklılıklar verdikleri görülmüştür. Wilks Lambda (λ)=0,249, F(2, 777)=110,377, p<.01. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri'nin alt faktörlerinin tüm sosyo ekonomik düzeylere göre anlamlı farklılık vermesi ölçeğin farklı özelliklere sahip gruplar arasında ayırt edici bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu durumda Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri'nin genel yapısının ayırt edicilik düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanterinin Geçerliğine İlişkin Sonuçlar

Kapsam geçerliliği: Kapsam geçerliği için ölçek; dört profesör, bir doçent ve dört yardımcı doçentin görüşüne sunulmuş. Uzmanlardan alınan veriler doğrultusunda “Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri”nde 3,14,16,19,32 ve 50. maddeler toplam 6 maddenin uzman görüşü doğrultusunda uygun olmadığı belirlenerek ölçekten çıkartılmıştır.

Yapı geçerliliği: Ölçek uyarlamalarında daha çok, ölçekteki maddelerin yapısı hakkında var olan bir hipotezi sınadığı için doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi çalışmasında EÇİE’ nin ikinci düzey indirgenmiş doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen indekslerden [χ^2 (df=772 N = 780) =1825.55, p<.000,) RMSEA= 0.050, S-RMR = 0.058, RMR=0.044<0.05; GFI =0.86, IFI=0.90, AGFI = 0.85, CFI =0.91, NNFI= 0.90, \geq .90;] veri-model uyumu için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan işlemler sonucunda modelin birbirinden bağımsız fakat birbirleriyle ilişkili birer temel bileşen olan “Destek (5), Memnuniyet (5), Katılım (6), İletişim (7), Disiplin (8), Özerk(5) ve Rol (5)” değişkenleri tespit edilmiştir.

EÇİE’ nin 7 alt boyutlu 41 maddelik haliyle faktöriyel geçerliğinin olduğu ve ebeveyn çocuk ilişkisini yapısını tanımladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanterinin Güvenirliğine İlişkin Sonuçlar

“Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri”nin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alfa güvenilirlik istatistiği yapılmıştır. Yapılan istatistiklere göre ölçeğin tamamının Cronbach Alfa değeri .82 olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin test tekrar test yöntemi ile elde edilen korelasyon puanları Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri’nin test tekrar test yöntemi ile elde edilen korelasyon puanları Destek faktörü için 0.89, Memnuniyet faktörü için .90, Katılım faktörü için 0.86, İletişim faktörü için 0.84, Disiplin faktörü için 0.88, Özerklik faktörü için 0.87 ve Rol faktörü için 0.84 arasında olduğu bulunmuştur. Ebeveyn Çocuk İlişkisi Envanteri’nin, alt, orta ve üst sosyo ekonomik düzeylere göre anlamlı farklılıklar verdiği görülmüştür.

Öneriler

Ailenin başlıca işlevinin çocukların biyolojik, psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarının karşılanması olduğu düşünüldüğünde aile içi ilişkilerin yeni yetişecek nesillerin tüm gelişim yönlerine ve doğal olarak tüm yaşamlarına etki edeceği unutulmamalıdır. Çocukların ihtiyaçlarının ve beklentilerinin sağlıklı aile ortamlarında karşılanması gerekmektedir.

Bu kapsamda gerek anne babalara gerekse eğitimcilere aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri’nin sadece 60-72 ay arasındaki çocukların anne babaları için geçerlik-güvenirlik çalışması yapılmıştır. 36-60 ay arasındaki çocukların anne babaları için de geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılabilir.
- Türkiye genelinde uygulanarak ölçeğin norm çalışması yapılabilir.
- Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri aile eğitimi programları hazırlamada anne babalar arasında ilişkileri ölçmek amaçlı veri toplama aracı olarak kullanılabilir.
- Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri, özel eğitim, ilköğretim, aile sosyolojisi, psikoloji, rehberlik ve danışmanlık, eğitim ve sosyal hizmetler alanlarında yapılacak yeni araştırmalarda kullanılabilir.
- Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Envanteri aile içi ilişkileri, annelerin çocukları, babaların çocukları ile ilişkilerini tespit amacıyla yapılacak yeni araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılabilir.
- Okul öncesi dönemde, ebeveyn çocuk ilişkisini değerlendirecek yeni ölçme araçlarının geliştirilmesinde temel oluşturabilir.

KAYNAKÇA

- AKYOL, K. A. (2003). Anne-Baba-Çocuk İlişkisi. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi. Yıl:3 Sayı:36
- ARCUS, E. M. (1995). Advances In Family Life Education: Past, Present, And Future. Family Relations, 44,(4)
- ÇAĞDAŞ, A. (2003). Anne Baba Çocuk İletişimi. Eğitim Kitapevi Yayınları Konya
- ÇAĞDAŞ, A. (2009). Anne Baba Çocuk İletişimi. Kök Yayıncılık (2.baskı) Ankara
- GÜLER, D., ULUTAK, N. (1993). Aile Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Türk Toplum Yaşantısında Aile. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 689
- KAPTAN, S. (1999). Bilimsel Araştırma Teknikleri. Ankara: Gazi Büro Yayınları
- KARASAR, N. (2002) . Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- OZANKAYA, Ö. (1991). Aile Kurumu, Cem Yayınları, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Ç, M. (2007). Toplumsal Değişme Karşısında Aile Ve Okul. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(2), 185-198
- ÖZGÜVEN, İ. E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam, PDREM Yayınları, Ankara
- ŞAHİN, T. F. (2003). “Çocuğun Gelişimi ve Eğitiminde Babanın Rolü”. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. (Yay.Haz. Müzeyyen Sevinç). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- TEZBAŞARAN, A. ATA. (1997). Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu (ikinci Baskı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- YURDUGÜL, H. (2006). Paralel, Eşdeğer ve Konjenerik Ölçmelerde Güvenirlilik Katsayılarının Karşılaştırılması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi. cilt:39, sayı: 1,15-37

200